

Wat waren de moeilijkste vragen in het vwo-examen 2021?

Albert van der Kaap

Een viertal opdrachten in het vwo-examen van 2021 had een p-waarde van onder de 50 (op een schaal van 0-100). Hieronder enkele kanttekeningen bij deze opdrachten.

Opdracht 1

De vraag die in het vwo-examen 2021 het slechtst is gemaakt, is vraag 22. Deze vraag die bestaat uit twee delen had slechts een p-waarde van 28 en viel daarmee ruim buiten de categorie waar Cito op mikt, het gebied tussen 40-80, waarbij een p-waarde van 80 aangeeft dat de leerlingen gemiddeld 80% van het te behalen maximum aantal punten hebben gescord. Wat kan deze opdracht zo moeilijk hebben gemaakt? De meeste leerlingen hebben, zo vermoed ik, nog wel een bevredigend antwoord gegeven op het eerste onderdeel. De Russen waren bang voor een domino-effect van de Praagse Lente.

Het tweede deel van de opdracht is duidelijk moeilijker en het antwoord een stuk speculatiever. De DDR-leiding was, slechts 23 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, wel degelijk bij de operatie betrokken, betoogt historicus en journalist Felix Bohr.¹ *'Op Tsjecho-Slowaaks grondgebied bereidden spionnen van de Oost-Duitse geheime dienst Stasi met propaganda de militaire invasie voor - in een operatie met de naam 'Genesung' (genezing). Het Oost-Duitse leger, de NVA, leverde logistieke steun aan de Sovjet-Unie en stelde honderden treinwagons voor het troepentransport ter beschikking.*

Walter Ulbricht, de DDR-regeringsleider en voorzitter van de Oost-Duitse communistische partij de SED, had altijd al een hekel aan Dubček gehad. Hij ging van het begin af aan hard tegen de jonge idealist tekeer..... SED-leider Ulbricht stookt dat de solotoer van Dubček de andere socialistische broederstaten in gevaar brengt: "Onze gemeenschappelijke doodsvijand, het imperialisme, slaapt niet", zegt hij.

Begin april start de operatie 'Genesung', besloten door het hoofd van de Stasi Erich Mielke. Spionnen zwermen uit. Ze moeten in Tsjecho-Slowakije contact met "burgers met een politiek negatieve of weifelende instelling" opnemen en hen bewerken....Ook 18.000 soldaten van het Oost-Duitse leger NVA staan klaar om mee te vechten.'

Uiteindelijk doen de Oost-Duitse troepen niet mee, kennelijk, zegt Bohr, 'is de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog toch nog te vers. Maar de NVA helpt de Sovjettroepen op zijn eigen manier: Oost-Duitse grenstroepen bewapenen zich met bijlen en zagen om diep in de nacht protestspandoeken op Tsjecho-Slowaaks grondgebied te verwijderen.'

Ik vind het niet zo vreemd dat de meeste leerlingen dit niet zo hebben kunnen bedenken.

---

¹ <https://duitslandinstituut.nl/artikel/25422/ddr-droeg-steentje-bij-aan-neerslaan-praagse-lente>

Vraag 22

Twee gegevens over het beëindigen van de Praagse Lente:

1. Brezjnev besloot, mede op advies van de DDR-leider Walter Ulbricht, om de Praagse Lente te beëindigen met een militaire inval.
2. Brezjnev besloot dat juist de Oost-Duitse troepen niet mochten deelnemen aan de militaire inval.

2p Geef voor beide besluiten de overweging van Brezjnev weer.

maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Brezjnev besloot tot een militaire inval, omdat hij wilde voorkomen dat de hervormingen van de Praagse Lente onrust zouden veroorzaken in / overgenomen zou worden door andere communistische landen (zoals de DDR) 1
- Brezjnev besloot de Oost-Duitse troepen niet in te zetten, omdat dit vanwege de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog / aan de Duitse bezetting (extra) weerstand tegen de militaire inval kon oproepen onder de Tsjecho-Slowaakse bevolking 1

Opmerking

Als in het antwoord op de eerste deelvraag wordt verwezen naar de Brezjnev-doctrine, wordt geen scorepunt toegekend (omdat deze doctrine pas na de inval wordt geformuleerd).

Opdracht 2

Een andere vraag waarop slechts gescoord werd was vraag 10 met een p-waarde van 34. Vermoedelijk is deze vraag slecht gemaakt omdat leerlingen zelf moeten bedenken dat marineschepen in de tweede helft van de zeventiende eeuw weleens ingezet kunnen zijn om de koopvaardijsschepen te beschermen. Deze kennis behoort lijkt mij niet tot de oriëntatiekennis die van leerlingen verwacht mag worden.

Vraag 10

Bron

In 1663 bezoekt de Fransman Balthasar de Monconys de stad Amsterdam. Hij schrijft hierover:

Daarna begaven we ons naar de admiraliteit (1). (...) Het marinepakhuis [van de admiraliteit] is een reusachtig bakstenen gebouw, bestaande uit een grote binnenplaats met daaromheen vier dubbele hoofdgebouwen van elk drie verdiepingen. Daarin lagen alle toebehoren voor zeventig [oorlogs]schepen gesorteerd. Alles ligt keurig geordend en van elk voorwerp zijn wel drie stuks (...). Eenzelfde overvloed is te vinden in het Indische magazijn.

noot 1 De admiraliteit is verantwoordelijk voor de organisatie van de marine en is verantwoording schuldig aan de Staten-Generaal.

Gebruik de bron.

In de zeventiende eeuw bloeit de handel in de Republiek.

3p Licht dit toe door:

- met een ander kenmerkend aspect uit de zeventiende eeuw 'de bloei in economisch opzicht van de Nederlandse Republiek' te verklaren en
- met een verwijzing naar de bron uit te leggen dat het beleid van de Republiek de bloei van de handel bevordert.

maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De bloei in economisch opzicht van de Nederlandse Republiek kan verklaard worden door 'de wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie' (die de inkomsten door handel vergroten / groei van nijverheid veroorzaken) 1
- Het beleid van de Republiek draagt hieraan bij, doordat er wordt gezorgd dat de handel wordt beschermd omdat door de admiraliteit marineschepen kunnen worden opgetuigd 2

Opdracht 3

Waarom vraag 15 niet geweldig is gemaakt (p-waarde is 44) is mij eerlijk gezegd een raadsel. Het gaat hier immers om het kunnen toepassen van de inhoud van een wet waarin de vereniging van arbeiders wordt verboden, op de ideeën van Karl Marx waarover de syllabus zegt: 'In de nieuwe arbeidsverhoudingen die ontstonden door de industrialisatie zag Marx bewijs voor zijn theorie dat klassenstrijd de samenleving verdeelde. Deze klassenstrijd zou eindigen met een revolutie waarin de arbeiders de macht zouden overnemen.'

Vraag 15

In zijn boek *Het Kapitaal* (1867) noemde Karl Marx de wet Le Chapelier 'een staatsgreep van de rijke burgerij'.

2p Leg uit welke redenering Karl Marx volgde door aan te geven:

- waarom juist de rijke burgerij van deze wet kon profiteren en
- dat de uitspraak over de wet Le Chapelier aansloot bij zijn ideologie.

maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Door het verbod op verenigingen / stakingen konden arbeiders zich niet verweren tegen hun werkgevers (waardoor de rijke burgerij macht over hen kreeg) 1
- Marx streed tegen de overheersing door de bezittende klasse / vond dat politieke macht in handen van de arbeiders moest komen (waardoor hij een wet afwijst die de arbeiders macht afneemt) 1

Opdracht 4

Een laatste opdracht met een p-waarde onder 50, namelijk 48, is vraag 3, een vraag over de oudheid. Ik word altijd een beetje moe van dit soort opdrachten. Iemand die onderzoek doet naar de christenvervolgingen ten tijde van Plinius Minor en deze brief vindt, zal zich afvragen hoe betrouwbaar de inhoud van de brief is voor hetgeen er onder Plinius met de christenen gebeurde. Hij zal zich dan afvragen welke redenen Plinius gehad kan hebben om in zijn verslag aan de keizer te liegen over zijn gedrag. Je mag aannemen dat, wat hij, behoorlijk gedetailleerd, beschrijft in overeenstemming is met de wensen van de keizer, ervan uitgaande dat hij graag zijn baantje wil behouden. Bovendien is het eenvoudig te controleren of het klopt dat hij mensen op transport heeft gestuurd naar Rome. Maar een dergelijk antwoord is volgens Cito blijkbaar niet betrouwbaar genoeg na te kijken, dus moet er een rare draai aan de vraag gegeven worden. Er wordt een element toegevoegd, namelijk dat deze brief niet is gepubliceerd. En nu moeten leerlingen zeggen dat de brief betrouwbaar is omdat deze in een later stadium, voor publicatie, niet alsnog gewijzigd is. Als je geen algemene ruchtbaarheid wilt geven aan je vervolgingen is het logisch dat je niet publiceert en als je er wel ruchtbaarheid aan wilt geven is er geen reden de brief te wijzigen.

Ondanks dat de brief niet is gepubliceerd is hij in de late oudheid wel algemeen bekend, ook bij christelijke auteurs, luidt de toelichting. Zij zouden echter zeer terughoudend zijn geweest in het gebruik van de bron. Mij lijkt dat je de bron wel of niet gebruikt, maar wat moet je verstaan onder een terughoudend gebruik? En is de bron negatief over de houding van de christenen? Een deel is daadwerkelijk vervolgd omdat zij toegaven christen te zijn en een deel van de beschuldigen bleek geen christen te zijn, want zij moesten dingen doen 'waar men echte christenen nooit toe kan dwingen, naar men zegt', aldus Plinius. En ja, een derde groep probeerde zijn hachje te redden door te ontkennen dat ze nog christen waren. Elke christelijke auteur zal dit toch als een realistische weergave van de situatie hebben erkend, lijkt me. Zou de propaganda-afdeling van de christenen echt gedacht hebben dat de opmerking over deze laatste groep een negatieve uitwerking zou kunnen hebben op christenen of op hen die het overwogen om het te worden? Ik laat me graag overtuigen.

Overigens, Trajanus was tevreden over het optreden van Plinius. *'Je hebt gehandeld zoals het hoort... Je hoeft niet actief te zoeken naar christenen; als ze worden aangegeven en hun schuld wordt bewezen moeten ze gestraft worden, maar als iemand ontkent christen te zijn en dat bewijst, door een gebed tot onze goden te richten, dan moet zijn berouw ook leiden tot vergiffenis, ongeacht hoe verdacht zijn verleden is. Anonieme pamfletten mogen in strafzaken geen rol spelen. Want ze getuigen van een verwerpelijke instelling, en zijn niet van deze tijd.'* ²

² https://nl.wikipedia.org/wiki/Briefwisseling_tussen_Plinius_en_Trajanus_over_christenen

Vraag 3

Bron

Plinius Minor is de gouverneur van de Romeinse provincie Bithynia-Pontus (in het huidige Turkije). Omstreeks 112 na Christus schrijft Plinius in een brief aan keizer Trajanus:
Vooralsnog heb ik met mensen die bij mij als christenen werden aangegeven de volgende procedure gevolgd. Ik heb ze de vraag gesteld of ze christenen waren. Wie dat toegaf heb ik dat een tweede en derde maal gevraagd, met het dreigement van de doodstraf. Wie dan nog volhield, heb ik laten afvoeren. Ik twijfelde er niet aan dat, los van de inhoud van hun bekentenis, minstens hun dwarsheid en onbuigzame koppigheid gestraft moest worden. Anderen die dezelfde waanzin aanhingen heb ik, omdat ze Romeinse burgers waren, op een lijst laten zetten voor transport naar Rome. Juist door dit optreden breidden de aanklachten zich weldra uit en deden zich in verschillende vormen voor. Er werd een anonieme beschuldiging ingediend, met daarin de namen van velen. Mensen die ontkenden dat ze christen waren (of geweest waren) heb ik gebedsformules laten nazeggen, en aan uw beeltenis, die ik voor dit doel bij de godenbeelden had doen zetten, wierook en wijn laten offeren, en bovendien Christus laten vervloeken. Dit zijn allemaal dingen waar men echte christenen nooit toe kan dwingen, naar men zegt. Deze mensen heb ik daarom gemeend te moeten laten gaan. Anderen die door aangevers waren genoemd zeiden eerst dat ze christen waren en ontkenden het meteen weer. (...) Ook deze mensen heb ik allemaal uw beeltenis en de godenbeelden laten vereren en Christus vervloeken.

Gebruik de bron.

De brief van Plinius Minor is een van de eerste documenten waarin Romeinse maatregelen tegen christenen staan beschreven.

Twee gegevens:

- 1 Plinius publiceert veel van zijn brieven, maar de brieven aan Trajanus wil Plinius niet publiceren.
- 2 De brief van Plinius is al in de late oudheid algemeen bekend.

Christelijke auteurs die dan over de geschiedenis van hun kerk schrijven, zijn echter terughoudend met het gebruiken van de brief als bron.

4p Licht de gegevens toe door uit te leggen:

- dat je de beschrijving van de maatregelen tegen de christenen die Plinius aan de keizer stuurt als betrouwbaar kunt beschouwen en
- wat de christelijke auteurs willen voorkomen met hun terughoudendheid met het gebruik van de brief als bron.

maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken:

- dat je de beschrijving als betrouwbaar kunt beschouwen omdat Plinius zijn beleid moet weergeven aan de keizer, waarbij hij de beschrijving (later) niet aanpast / niet redigeert voor publicatie 2
- De christelijke auteurs willen voorkomen dat door het gebruiken van de brief, waaruit blijkt dat sommige christenen bereid zijn hun geloof te herroepen / bereid zijn Romeinse goden te aanbidden om daarmee hun leven te redden, de verspreiding van het christendom verhinderd zou worden / christenen een slechte reputatie zouden krijgen 2